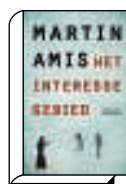

Komedie in tijden van Holocaust

Opnieuw behandelt Martin Amis de Holocaust. Dit keer door onverenigbare zaken als mensenvernietiging en liefde te verenigen. Een ongemakkelijk brouwsel.

Door **Hans Bouman**

FICTIE

Martin Amis

Het Interessegebied

Vertaald uit het Engels door
Janneke van der Meulen.

Atlas Contact;

352 pagina's; € 21,99.

In 1991 schreef Martin Amis met *De pijl van de tijd* (*Time's Arrow*) een roman over de Holocaust, waarin hij de gebeurtenissen in omgekeerde volgorde vertelde. In een interview verklaarde hij: 'In een wereld waarin je een leven herleeft dat al eerder geleefd is, ligt alles vast, is alles gedetermineerd. Het determinisme van een andersom geleid leven is voor mij een metafoor voor een gedegradeerde, gecorrumpeerde ziel.'

Door deze vertelwijze beoogde Amis bovendien de Holocaust als kuddeverschijnsel te verklaren. Als er eenmaal gruwelijkheden zijn gepleegd moet je nieuwe gruwelijkheden plegen om de vorige te rechtvaardigen.

Drieëntwintig jaar na *De pijl van de tijd* heeft Amis zich opnieuw op de Holocaust geworpen met *Het Interessegebied* (*The Zone of Interest*). Het boek speelt zich af in een niet met zoveel woorden genoemd maar duidelijk herkenbaar Auschwitz. Ditmaal poogt hij de Jodenvernietiging te vatten door het onverenigbare te verenigen: 'liefde en komedie in tijden van Holocaust'.

In de roman komen drie vertellers aan het woord. De eerste is Angelus 'Golo' Thomsen, de knappe, Arische neef van Martin Bormann. Als liaisonofficier verzorgt hij de contacten tussen het concentratiekamp, Ka Zet geheten, en het industriecomplex Buna Werke.

Thomson is een zelfverzekerde vrouwenversierder, die zijn oog heeft laten vallen op Hannah, de echtgenote van kampcommandant Paul Doll. Liefde is een groot woord voor zijn gevoelens, wellust zeker niet.

Genoemde Doll is de tweede verteller, de derde is Szmul, een Poolse Jood en hoofd van het Sonderkommando. Aan hem en de zijnen de gruwelijke taak de vergaste slachtoffers van hun haar, gouden tanden en andere bruikbare zaken te ontdoen en vervolgens efficiënt van hun stoffelijke resten af te komen.

Bij geen van zijn drie vertellers streeft Amis een zuiver realistische benadering na. Thomsen, Doll en Szmul zijn geen driedimensionale persoonlijkheden, maar vertegenwoordigen 'aspecten' van de Holocaust. Want, zo kun je redeneren, wie eenmaal Auschwitz

binnentreedt, verliest zijn menselijkheid.

Szmul noemt zichzelf 'eindeloos weerzinwekkend en eindeloos treurig' maar tegelijkertijd 'onschuldig'. Thomsen is een geesteloos kuddedier, een overlever. Welbeschouwd is Doll de interessante verteller van de drie.

Doll is een alcoholistische carrièremilitair. In zijn dikwijls larmoyante bespiegelingen rijst de visie op dat de Joden het in Auschwitz misschien niet gemakkelijk hebben, maar dat het leven van een kampcommandant ook niet altijd een lolletje is. Elke keer maar weer op het perron die nieuwe treinladingen gevangenen toeschreeuwen, dat gaat je niet in je koude kleren zitten. Dolls weerzinwekkende redeneringen hebben regelmatig iets lachwekkends, maar het is wel een lach die als een rilling door je heen gaat.

Het manipuleren en perverteren van de taal, om zo gruwelijke daden en gedachten te maskeren en te rechtvaardigen, is een rode draad. Allereerst zijn er natuurlijk de eufemismen ('evacuaties', 'transportés') en termen om mensen van hun menselijkheid te ontdoen (in het kamp worden de gevangenen 'stukken' genoemd).

Gruwelijker nog is het in taal gevatte gif, zoals Dolls overpeinzing over het bestaan van de Joden van het Sonderkommando: 'Ik blijf me altijd verbazen over de peilloze morele armoede waartoe sommige mensen bereid zijn zich te verlagen. (...) Het lijkt hun volstrekt niet te deren dat de mensen die ze verwerken tot hun eigen ras behoren, bloedverwanten zijn.'

De logica om, naast Joodse mannen, ook Joodse vrouwen en kinderen te vermoorden, verklaart een SD'er als volgt: 'Als die hummel-tjes opgroeien, zullen ze zich omstreeks 1963 willen wreken op de Nazi's. Ik neem aan dat de reden voor de vrouwen onder de vijftienveertig is dat ze zwanger zouden kunnen zijn. En de reden voor de oudere vrouwen is: nu we toch bezig zijn...'

Door het bijeenbrengen van onverenigbare zaken als mensenvernietiging, wellust en komedie, zorgt Amis voor een uiterst ongemakkelijk literair brouwsel.

STEFAN VERWEY

